

jelentős népséggel rendelkeztek. Az alföldi mezővárosoknak nagy volt, minimum ötszáz körül mozgott az oklevelekből kideríthető lakosság száma.

Már ekkor megindult a pusztásodás. A városok, így Szabadka környékén is, nagy pusztabirodalom alakult ki, ahol legeltették a nyáját a gazdák, amiből nagyon jó pénz származott. Sajnos a dokumentáció olyan, hogy mindenre csak közvetett adatokból lehet következtetni, például olyanból, hogy a kunok és a szegediek között a XV. század második felében elindult a harc a kunpuszták ügyében. A szegediek is királyi népek, a kunok is királyi népek voltak, egymás elől szeretnék volna megszerezni a legelőket. Állandó villongás, összecsapás folyt a legelőkért, és a király sosem tudott igazán egyik vagy másik fél javára dönteni.

A nagy települések lakossága gyarapodott, gazdagodott, és ezt a fejlődést törte ketté a török megjelenése. De a török megjelenését követően, csak lassan következett a nagy változás: ennek is több szakasza volt. Először a Duna–Tisza-közi rész esett áldozatul és Szeged. A nagy tabula rasa a XVI. század végén következett be ezen a területen. Azért néhány helység megmaradt, például Csongrád, ahol már a középkorban jó bort termeltek. Tehát csak egy-egy nagyobb mezőváros maradt, és a török kiűzése után újra kellett indulni az életnek, ami nem volt egyszerű, hiszen mindent újra kellett kiépíteni. Nemcsak az anyagiakat – tehát a házakat stb. –, hanem a lelkeket is, hiszen a folytonosság rendkívül gyér volt. Azonban mégis, a helynevek őrzik a középkori települések neveit; tehát a középkori lakosok egy része visszatért. Ilyen módon hosszú időszaknak kellett elkövetkeznie ismét, hogy felvirágozzék a vidék, és bizony ez a felvirágzás majd csak a XIX. század második felében indul el igazán az intenzív mezőgazdaság kialakításával. Mert a korábbi időszakokban – bármennyire is anakronizmusnak tűnik – a rideg állattartás megmaradt, a török korban újraéledt és tartott egészen a XIX. század elejéig, a nagy gabonakonjunktúráig. A nagy puszták azonban azon túl is megmaradtak a XIX. század közepéig.

Befejezésül csak annyit: így éltek ezen a tájon az előttünk lévő generációk, akiknek küzdelmes élete nekünk is erőt ad ahhoz, hogy tovább éltsük magunkat, magyarságunkat, hiszen olyan erőpróbákon jutottunk túl, amelyek meg kell, hogy acélozzák lelkünket a következő ezer évre is.

Dr. Blazovich László

Veszendő végeken

A Bánságban lévő Majdány és Rábé már az őskortól lakott terület volt. A honfoglalást megelőző időkben bolgár törzsek lakták e területet, majd a honfoglalással e vidéket a kabar törzsek vették birtokukba.

A mostani Majdány a történelem során többször vált lakatlanná, a neve sem volt azonos a mostanival. Az írásos emlékek e települést először Oroszlámos néven említik. Az ilyen nevű monostor és a vár ugyanis itt a régi temetővel szembeni hajlaton terült el. (A mostani Oroszlámos három kilométerre délebbre csak a XVIII. században alakult ki.) Itt sorakoznak a susányi dombok, amelyeknek az egyikén állt a kolostor. Ennek környékét és az itt épült falurészt Kilisza vagy Klisza néven ismerik a helybeliek. A Gellért-legenda „oroszlámosi hegy”-et emleget, persze a hegy megnevezés mindenképp túlzás, mert csak egy lankás területről lehet beszélni. Talán a legpontosabb meghatározás a helybeliektől származik, akik azt mondják: „a partra megyek” vagy „fönt, a parton”.

A monostor keletkezése és az Oroszlámos helységnév említése a Szent István-i időkig vezethető vissza. A központi hatalom megszilárdítását ugyanis még csak egy hatalmasság veszélyeztette. Ez volt Ajtony vezér, akinek óriási birtokai itt terültek el a Maros-szögben. Szent István Csanádot nevezte ki az Ajtony ellen küldött csapatok vezérének. Csanád 1018 és 1028 közötti időkben Rév-Kanizsánál (Törökkanizsánál) kelt át a Tiszán, és az észak-keletre fekvő Nagy-Ősz (Tamnatie, Románia) határában ütközött meg Ajtony seregével. A csatát a Szent Gellért legenda így írja le: „Összegyűjtve hát a sereget, mind csatába mentek.

Majdányi napsugaras tűzvégű ház (Dormán László felvétele)

És amint átmentek a Tiszán megvítak Achtummal (Ajtonnyal – a sz. megj.) és hadával, nagy zaj és láрма kelt, eltartott a viadal délig, és sokan megsebesültek mindkét részen. Végre Csanád serege legyőzette a Kökény ér nádasaiban és Szőregen rejtőzködött egész Kanizsáig a Tiszánál. Csanád az éjjel tábort ütött egy dombnál, amelyet később Oroszlámosnak neveztek, Achtum pedig Nagy-Ősz mezején táborozott. Csanád Szent Györgyhöz fohászzkodott és monostort ígért neki ama helyen, hol most térdet hajt, ha másnap győzelmet ad neki. Álmában megjelenik neki a szent, oroszlán képében és felszólítja, támadjon gyorsan, s győzni fog.

Csatára indultak tehát, győzelmet várva az égtől, boldog György vértanú által, ki oroszlán képében méltóztatott a vezért meglátogatni és ugyanazon éjjel eljött Achtum serege is. Őszecsaptak és az ellenség megfutott. Achtumot pedig megölték a csata helyén, és fejét levágva diadalmi jelnek elküldték a királynak... ezután Csanád odamenvé, a hol az oroszlánt látta álmában, monostort épített ott, a boldog György vértanú tiszteletére és görög barátokat hívott oda Keresztelő Szent János klostromából.”

Eddig a legenda, melyet megszűrve a mesészerű elemektől és szem előtt tartva a legendáról subjektivitását,¹ tényként fogadhatunk el. A monostor 1030-ban épült és 1280-ig, tehát 250 évig fennállt. A kun lázadás idején pusztult el, és hosszú ideig, pontosabban a XIV. századig nem is újítták fel. Csak amikor a Bencések tulajdonába megy át (régebben a bazilita rend birtokában volt), akkor építik újjá egy várszerű erődítménnyel együtt. Ezt rombolják le a törökök 1551-ben, és ettől az időtől nem Oroszlámos, hanem Majdány néven szerepel, amelynek törökül vásár, piac, sokadalom jelentése van. Az 1723-ból származó Merey-térkép ugyan még két Oroszlámot tüntet fel, de ez is csak azt igazolja, hogy a mai Majdány település a régi Oroszlámos helyével azonos, míg a mai Oroszlámos egy új település és 3 kilométerre délebbre fekszik.

Az évszázadok során a falu többször cserélt gazdát, illetve földesurat. A győztes csata jutalmául Csanád és családja birtoka lett e terület. A monostor pusztulása után 1337. június

¹ A történelmi kútforrások részletes magyarázata és elemzése bővebben megtalálható Kalapis Zoltán: *Történelem a föld alatt* című könyvében (Forum, Újvidék, 1995.)

11-én a birtokot két részre osztották. A nyugatit a Makófalviak, a keleti részt pedig a Tegledyek szerezték meg. Még 1536-ban is kiemelkedő szerepe volt a településnek, ugyanis Oláh Miklós a vidék legnevezetesebb falvai között sorolja fel. Ebben az időben épült fel a kőfalakkal megerősített kastély, amelynek maradványai még ma is megtalálhatók. Fuchs Mihály a birtok egykori intézője az 1866. január 29-én Pesty Frigyeshez írt oklevelében arról számol be, hogy az idősebb falubeliek még jól emlékeznek a már romos várkastélyra, amelyet a Bébán székelő Karniczky kamarai tiszttartó szétrobbantott, és a tégláiból Bébán templomot, urasági épületet és kocsmát építtetett.

A mohácsi vész után 1550 szeptemberében török kézre került és ekkor Petrovics Pétert nevezték ki helytartónak. Néhány hét után Varkocs Tamás visszafoglalta a falut, de már 1557 és 1558-ban ismét török birtokba került. Ebben az időben a temesvári defterdár 45 családfőt írt össze a faluban, de pár év után 1582-ben már csak 9 családot említenek a följegyzések. Más források három családot említenek. A törökidulás végén e terület is, hasonlóan a többi délvidékihez, elnéptelenedett. A XVIII. században új telepesek népesítik be, de mivel a lakhelyükkel elégedetlenek voltak, ezért 1748-ban azt kívánták, hogy délebbre költözhessenek. A helyükbe 1773-ban a csanádi tiszttartói hivatal Batthyányi Ignác erdélyi püspök közbejárásával a Kunságból, Szegedről és Hódmezővásárhelyről dohánytermelő magyarokat telepített. A földesurak természetesen cserélődtek, az utolsó gróf Batthyányi József volt, akivel a falu 1882-ban hosszú perbe is keveredett, amit a lakosság el is vesztett.

Az első világháború utáni kisebbségi sors nagy megpróbáltatásokat zúdított a falura, bár ezt a sorsot részben saját maguknak is köszönhetik, legalábbis annak a néhány falubelinek, akik önös érdekből, pár hold földért eladták a falut és ezzel hazájukat. A békeszerződés tervezete szerint ugyanis Majdány, Rábé és Hódegyháza mint színtiszta magyar falvak Magyarországhoz tartoztak volna, de mivel a béketárgyalások alatt a demarkációs vonal Új-Szeged alatt húzódott, ezért ezekben a falvakban a szerb hatalom volt jelen. A szerb jegyző és a rendőrség kihasználva 7-8 ember gyávaságát és kapzsiságát, 8 hold földet ígért azoknak, akik a nemzetközi bizottság előtt hajlandók azt a hazugságot állítani, hogy a falu sohasem Szeged, hanem Kikinda felé gravitált. Az igazság az, hogy a falu az összes terméket Szegeden értékesítette, a nagyobb diákok oda jártak iskolába és számtalan kapoccsal kötődött a városhoz, szemben Kikindával, ahova csak kivételes esetben kényszerültek. Persze voltak olyanok is, akik semmi áron sem voltak hajlandók a falu kiárusítására, annak ellenére sem, hogy összeverték őket. Mások akkor döbbentek rá tettükre, amikor már a bizottság előtt álltak. Bár jelen voltak, de nem voltak hajlandók egy mukkot sem szólni.

A jugoszláviai hatalomváltás érzékenyen érintette a falut. Nemcsak a falu közvetlen közelében húzódó országhatár miatt, amely Szeged–Temesvár stb. felé elzárta a megtermelt javak értékesítésének lehetőségét, hanem mert kizárta a falu magyarságát az 1920-as évek földosztásából, miközben nagyban folyt a szerb lakosság betelepítése. A majdányi legelőt is erre szemelte ki a szerb nacionalista hatalom, de a lakosság olyan határozott ellenállást fejtett ki, hogy elállt ettől a szándékától, és a mai Podlokányon és a környező településeken telepítette le a „kolonistákat”. A magyarelles hatalom minden súlyával ránehezedett a kisebbségi sorsba jutott magyarságra, amely már eddig is szegénységben élt és éveken át megbénított minden társadalmi és részben gazdasági aktivitást. Szerencsére a földfogalók nem értettek a földműveléshez, de nem is szoktak az ilyen nehéz munkához, így a magyarok számára lehetőség nyílt béresként elszegődni az „új földesurakhoz”.

A II. világháború utáni informbűrés állapotokról így vall például Cs. Simon István írásában egy helybeli tanító (Magyar Szó 1996.): „Rábé a magyar–román–jugoszláv határ háromszögében húzódik meg, szinte rákönyököl a határköre. Évszázadokon keresztül Szeged vonzáskörébe tartozott, de a trianoni határ meghúzása (1920) után árván maradt a határszélen. Északról tehát Magyarország, keleten Románia, délen Majdány, nyugaton pedig az egykori Budapest–Konstantinápoly (isztabuli) vasútvonal határolja. Az országhatárok nem természetesek, csak Románia felől húzódik egy kilométernyi vizesárok (a Maros egyik holtága).

A magyar határ igen kacifántos, átszeli az óbébi–szőregi országot, majd kis ívben visszakarodik, kiegyenesedik, majd az említett műüttől visszahúzódik a falu széléhez és az ottani házsor harmadik kapubejáratánál megtorpan. Ott, a gyalogjárda mellett ásták le a határkarót... Így hát az egykori Újsor előtti gyalogjárda Jugoszlávia, a kocsút pedig már

Magyarország területén húzódott... A harmincas évek eleje óta emlékszem a falu főbb eseményeire, állapotára: 109 házban laktak még akkor a ma már erősen megfogyatkozott faluban. A Fő utca mellett az Alsósor, a Kisköz és az Újsor is igen népes volt. Furcsamód az Újsor tűnt el elsőként a föld színéről. Az ún. informbűrés idők zavarában egy időben a határra néző ablakokat bedesztkázták, és a lakók, látogatók „csak hátulról”, a kertek felől közlekedtek. És mivel képtelenek voltak szimbiózisban élni az aláaknásított határsávvval, továbbálltak: Szabadkára, Csókára, Majdányra és máshová költöztek. Tizenhárom ház közül Tóth Zsófi néni hajléka maradt meg legtovább (közvetlenül az országút mellett), de az ötvenes évek vége felé azt is lebontották.

Kétségbeejtő volt a helyzet, de azért mégis értesültünk egymásról. Leginkább öreganyámról, aki akkor már halálán volt. Állapotáról a kübekházi sógorunk számolt be, aki vállalta a határsáv boronálását és mindig annál az ablaknál igazgatta a boronát, amely mögött édesanyám az üzenetet várta. Kevés szóból is megértették egymást. Így édesanyám pontosan értesült, hogy mikor temetik az anyját. A három kilométernyire levő Kübekházáról szépen behallatszott a harangszó, és az aknamezők mögött egy újsori ablakban édesanyám csöndesen elsiratta az anyját, vagyis a nagyanyámat. Eddig a vallomás Rábé és Majdány történelmi megpróbáltatásairól.

Mindennek ellenére a magyarság, bár jócskán megfogyatkozva, eddig meg tudott kapaszkodni ezzel a lojális magatartásával a tájon. Csak az a kérdés, hogy ez a megalázkodás és alkalmazkodás milyen nagy traumát okozott a lelki világában, nemzettudatában, önbecsülésében és erkölcsi értékrendszerében. Képes lesz-e még egyenes gerinccel, bátran szembenézni a jövővel és magyarként megteremteni mindazokat a szellemi és anyagi javakat, amelyeket a többségi nemzet sokkal kevesebb erőbevetéssel megszerez. Lesz-e ereje ilyen sérült lelkiséggel a kisebbségi létből szükségeltetett többletteljesítményre, hogy a leszármazottainak is lehetővé tegye magyarságuk megőrzését.

Ha nem sikerül a legrövidebb időn belül orvosolni ezt a lelki csonkaságot, akkor a délvideki magyarság 1100 év után valószínű, hogy elvész a mind agresszívabbá váló szerbség tengerében.

Dr. Gubás Jenő

Kalotaszeg gazdasági élete a XIX. század elején

Erdély utolsó átfogó jellegű feudalizmuskori összeírása az 1820-as *Conscriptio Czirákyana*. Ez az úrbéri összeírás nagymennyiségű gazdaságtörténeti adatot tartalmaz, melynek alapján képet alkothatunk a kor gazdasági viszonyairól, birtokfelosztásáról, demográfiai helyzetéről stb. Az alábbiakban a Cziráky összeírás adatai alapján Kalotaszeg korabeli gazdasági életének bemutatására vállalkozunk.

Kalotaszeg – ez a jellegzetes történeti-néprajzi táj – földrajzilag Kolozsvár és Csucs között a vasútvonal és az országút mentén terül el, délen a Gyalui havasok, északon és nyugaton a Vlegyásza és a Meszes heglánc fogják közre. Három mikrotájra oszlik: a *Felszegre* (a Vlegyásza alatt), az *Alszegre* (az Almás patak völgyében) és a Nádamentégre (Kolozsvár közelében). Gazdaságtörténeti vizsgálódásunk azonban ennél a tájnál nagyobb területet érint, hiszen a kalotaszegi falvak szoros gazdasági kereskedelmi kapcsolatban álltak az erdőkkel borított Havassal, az ottani elszórt települések világával.

1820-ban Kalotaszeg lakosságának fő foglalkozása a többi erdélyi falvakéhoz hasonlóan a földművelés és az állattenyésztés volt. A falvak dimbes-dombos határa, sovány, köves földje, a hideg havasok közelsége azonban nem kedveztek a mezőgazdasági termelésnek, a föld sok munkát igényelt és szerény termést hozott.